

THE PASSIVE WITH *A VENI* 'COME' – ITALIAN LOAN TRANSLATION
OR DEVELOPMENT OF ROMANIAN?

(Abstract)

In this paper, the authors investigate the passive construction with *a veni* 'come' in Romanian, which occurs in two different styles (in the oral, spoken language and in written, high-style texts), in two Romanian dialects (Daco-Romanian and Istro-Romanian), at different times, starting with the 18th century. The hypothesis of this paper is twofold. In the first place, we show that, on the well-known paths of grammaticalization, in Romanian there independently emerged *a veni* passive construction with a supplementary modal value, which is found in the present-day spoken language. In the second place, in certain texts translated from Italian another *a veni* passive construction can be found, which is perfectly synonymous with the regular *be* passive.

Cuvinte-cheie: pasiv, *a veni*, valori modale.

Keywords: passive, *come*, modal values.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13
Facultatea de Litere, Universitatea din București
Str. Edgar Quinet nr. 5–7

Carolina Popușoi

NICI UN/NICI O VS NICIUN/NICIO ÎN FRAZELOGIE

Limba română a conservat la nivel lexical numeroase structuri frazeologice (expresii, locuțiuni) care au ca elemente constitutive mult discutatele unități *nici un/niciun*, *nici o/nicio*. În acest articol, ne propunem să examinăm comportamentul lexemelor amintite, în funcție de particularitățile semantico-structurale ale construcțiilor în care apar.

Conform noilor norme ortografice din DOOM², elementele lexicale în discuție se scriu, cel mai adesea, împreună (legat)¹. Tot în DOOM², se prezintă și două situații în care aceste vocabule apar ortografiate separat:

– când *nici* este adverb, iar *un (o)*, articol nehotărât (cf. *nu e prost și nu e nici un om incult; nu e proastă și nu e nici o persoană incultă*);

– când *nici* este conjuncție, iar *un (o)*, numeral (cf. *n-am nici un frate, nici mai mulți; n-am nici o soră, nici mai multe*)².

Faptele de limbă dovedesc însă că ar mai exista un caz când unitățile lexicale care fac obiectul de studiu al acestei cercetări s-ar scrie separat, și anume când *nici*

¹ Vezi: Vintilă-Rădulescu (2006), p. 14; vezi și: Rădulescu Sala (2008), p. 540.

² Vezi: DOOM².

este adverb, iar *un/o*, numeral cardinal. Acest aspect ne-a fost relevat în urma analizei unor îmbinări perifrastice românești în a căror structură se află un numeral³. Examinând astfel de construcții, am constatat că, în majoritatea frazeologismelor constituite cu *nici* și cu *un/o*, elementul *un/o* are valoare de numeral (în îmbinarea *nici + un/o*), și nu de formant al adjectivului negativ *niciun/nicio*⁴. Dintre aceste unități frazeologice, vom urmări următoarele tipare:

nici + un/o + element unitate monetară

În limba română, acest tipar frazeologic este destul de productiv, ca urmare a rolului sporit al comerțului și al unităților monetare în viața cotidiană. Spre exemplu:

a nu avea (sau *a rămâne fără*) *nici un ban* (ori *nici un pitac/nici un șfanț/nici o para/nici o lăscaie/nici o carboavă/nici o centimă*) (*chior*/*chioară*) sau *frânt*/*frântă*) (în *pungă* ori în *buzunar*) = „a nu avea absolut nici un ban; a fi sărac”;

a nu(-i mai) face (*pielea*) (sau *a nu da, a nu plăti* <pe cineva ori pe ceva>) *nici un ban* (sau *nici un șfanț/nici un zlot/nici o carboavă/nici o para/nici o lăscaie*) (*chior*/*chioară*, *frânt*/*frântă*, *rău*/*rea*) = „a nu avea nicio valoare”.

În această categorie, se includ și unele frazeologisme al căror sens de „unitate monetară” este redat metonimic. De exemplu:

a nu avea nici un cinci (în *pungă* ori în *buzunar*) = „a nu avea absolut nici un ban; a fi sărac”;

a nu avea nici o chioară (în *pungă* ori în *buzunar*) = „a nu avea absolut nici un ban; a fi sărac”.

După cum vedem, în ambele expresii, termenul care ar fi trebuit să desemneze unitatea monetară a cedat în fața altui lexem cu care se află într-un raport de continuitate. Astfel, în prima îmbinare perifrastică, substantivul *ban/pitac* a fost suprimat, iar semnificația pe care o avea a fost preluată de numeralul *cinci* (cf. *a nu avea nici un <ban de/pitac de> cinci*). În cel de al doilea caz, vorbim de elipsa lexemului *para/carboavă/lăscaie* și de transferarea sensului său asupra lexemului *chioară* (cf. *a nu avea nici o <para/carboavă/lăscaie> chioară*).

nici + un/o + element cu conotație „valorică”

În această categorie de frazeologisme, în calitate de elemente cu nuanță „valorică”, cel mai frecvent apar substantivele *boabă, baraboi, buche*. Spre exemplu:

a nu avea nici o boabă (*chioară*) = „a nu avea nimic, în special, a nu avea bani; a fi sărac”;

³ Vezi: Popușoi.

⁴ Menționăm că și îmbinarea *nici un/nici o* are funcție adjectivală, cu deosebirea că, față de formantul adjectival *niciun/nicio*, îmbinarea *nici un/nici o* nu realizează o unitate lexicală (figurând deci ca paralexem), ci doar una sintactică. (În susținerea acestei interpretări, a se vedea și comportamentul structurilor cu *nici + doi/două, trei* etc., unde această grupare funcționează în bloc ca atribut adjectival, exprimat prin adverbul *nici* și numeralul cardinal *doi*. Cf. *Nu are nici doi bani*.) În lucrările mai noi, se consideră însă că *nici* din secvența *nici un/nici o* este adjunct al numeralului *un/o*. Vezi: Rădulescu Sala (2008), p. 542. În continuare, pentru îmbinările constituite din adverbul *nici + numeralul un/o*, vom opera cu termenul **secvență** (vezi: Rădulescu Sala 2008), iar, pentru cazurile când elementele *nici* și *un/o* se prezintă ca formanți adjectivali, vom utiliza termenul **adjectiv negativ sudat** (cf. *niciun/nicio*).

a nu auzi nici o boabă (frântă) = „a nu auzi nimic”;

a nu ști nici o boabă de carte = „a fi analfabet”;

a nu ști (sau a nu pricepe) nici o boabă (ori nici o buche/nici o iotă/nici o botă/nici o boacă) = „a nu ști (sau a nu pricepe) nimic”;

a nu face nici un baraboi (ori nici o boabă/nici o ceapă degerată/nici o lulea de băgău) = „a nu avea valoare”;

a nu face (ori a nu lua, a nu aduce) nici un capăt (sau nici un fir) de ață = „a nu face (ori a nu lua, a nu aduce) absolut nimic”.

În expresiile de mai sus, elementele cu conotație „valorică” denumesc cantități infime, aidoma unităților monetare cu valoare mică. A se vedea, în acest plan, paralelismul dintre expresiile *a nu avea nici o para (chioară)* și *a nu avea nici o boabă (chioară)*. Observăm că această cantitate ne semnificativă (din expresiile examinate în categoria de față) este „sugerată” de mărimea obiectelor denumite prin substantivele *boabă, baraboi, buche, iotă, botă* sau de alăturarea la unele lexeme a unor determinanți cu semnificație depreciativă (cf. *ceapă degerată, lulea de băgău*).

Alteori însă, elementele cu conotație „valorică” fac trimitere la cantități mari sau chiar incomensurabile. De exemplu: *a nu avea (sau a fi fără) nici un Dumnezeu (ori nici un sfânt)* = a) „a fi necredincios”; b) „a nu ține cont de etică, de principii, în acțiunile sale”; c) (despre vorbe, lucruri) „a nu avea deloc sens”; d) (despre alimente, băuturi) „a nu avea deloc gust”.

nici + un/o + element unitate de măsură⁵

La nivelul expresiilor frazeologice, această structură este mai puțin productivă și se regăsește în următoarele construcții:

a nu avea nici un dram de... = „a nu avea deloc; a nu avea nimic”;

nici o palmă de pământ = „nici o bucată de pământ”;

a nu (mai) avea nici o picătură de sânge în obraz = „a fi palid”.

În schimb, în sfera locuțiunilor, tiparul examinat aici este destul de răspândit. În această categorie, analizăm acele locuțiuni adverbiale în a căror componență intră substantive care denumesc unități de măsură a timpului, a lungimii, a cantității, a spațiului etc. Spre exemplu:

nici un moment/nici o clipă/nici o secundă = „deloc; niciodată”;

nici un pas = „deloc; nicidecum”;

nici un strop (de)/nici un pic (de) = „deloc”;

(fără) nici un pic de... = „lipsit cu totul de...”;

în nici o parte = „nicăieri”.

În această structură, includem și locuțiunea adverbială *cu nici un preț* = „pentru nimic în lume”, unde lexemul *preț* face parte din clasa substantivelor care denumesc unități de măsură generice (exprimând atât o cantitate materială, cât și

⁵ Vezi și: Rădulescu Sala (2008), p. 543.

una imaterială). Tot în categoria unităților de măsură generice, se încadrează și substantivul *culoare* din expresia *de nici o culoare* = „deloc”, unde lexemul menționat indică, de fapt, „o măsură, o cantitate indefinită”⁶.

Argumente pentru susținerea valorii de numeral a elementelor *un, o* din frazeologismele analizate în cele trei categorii:

a) Faptul că lexemele *un, o* apar pe lângă substantive care, prin natura lor, trimit la o relație numerică (vezi: unități monetare, unități de măsură, elemente cu conotație „valorică”) este de la sine înțeles că avem a face cu numerale cardinale, și nu cu formanți ai adjectivului negativ sudat. Așadar, componenta semantică are un rol definitoriu în delimitarea numeralului de alte clase morfologice.

b) Calitatea de numeral a elementelor *un, o* este și mai evidentă atunci când expresiile în discuție sunt utilizate fără lexemul *nici*. Spre exemplu: *a nu avea o para* (ori *o lăascaie/o carboavă/o centimă*) (*chioară* sau *frântă*); *a nu ști* (sau *a nu pricepe*) *o boabă* (ori *o buche/o iotă/o botă*); *a nu face* (ori *a nu lua, a nu aduce*) *un capăt* (sau *un fir*) *de ață*; *a nu avea un dram de...*; *a nu (mai) avea o picătură de sânge în obraz*; (*fără*) *un pic de.../un strop de...* Prin urmare, odată ce în construcțiile cu elipsa lexemului *nici*, elementele *un, o* apar în calitate de numeral, atunci, și în structurile cu elementul *nici* prezent, ele își păstrează valoarea de numeral. (Vezi: *a nu avea nici o para*; *a nu ști nici o boabă*; *a nu face nici un capăt de ață*; *a nu avea nici un dram de...*; *a nu (mai) avea nici o picătură de sânge în obraz*; (*fără*) *nici un pic de.../un strop de...*) Am putea afirma deci că secvențele *nici un, nici o* reprezintă corespondentele cantitative marcate negativ ale numeralilor *un, o*⁷.

c) Faptul că (la nivel mental) putem stabili o corelație numerică, în urma căreia se poate spune *a nu avea nici o para/nici o boabă*, dar și *a nu avea nici două (nici trei/nici mai multe etc.) parale/boabe* dovedește că *un* și *o* sunt numerale cardinale. Așadar, când *un, o* se opun altui numeral cardinal⁸ (*doi/două, trei etc.*) sau unui numeral nehotărât (*mai mulți, mai multe etc.*), avem a face cu veritabile numerale, iar îmbinările examinate se vor scrie în două cuvinte (*nici un, nici o*).

d) Faptul că, în secvența *nici un/nici o*, putem intercala adverbele *măcar*⁹ și *cât* adevărate valoarea de numeral a lexemelor *un, o*. De exemplu: *a nu avea nici măcar o para* (ori *nici măcar o lăascaie/nici măcar o carboavă/nici măcar o centimă*) (*chioară* sau *frântă*); *a nu ști* (ori *a nu pricepe*) *nici măcar o boabă* (sau

⁶ În îmbinările libere de cuvinte cu această tematică, secvența *nici + un/o* este însă destul de frecventă. Astfel, ea apare pe lângă substantive ce denumesc unități de măsură a: timpului (v. *nici o oră, nici o zi, nici o săptămână, nici o lună, nici un an, nici un veac etc.*); lungimii (v. *nici un milimetru, nici un centimetru, nici un metru, nici un kilometru etc.*); greutateii (v. *nici un gram, nici un kilogram, nici o tonă etc.*) ș.a.

⁷ „Într-un mod inexplicabil se ignoră faptul că pe axa numerelor există și 0 (zero) căruia în vorbirea obișnuită (spre deosebire de limbajul matematic) îi corespunde negativul *nici un, nici o*.” Vezi: Barbu (2003), p. 65.

⁸ Vezi: Avram (1997), p. 34–35.

⁹ Vezi și: Rădulescu Sala (2008), p. 542–543.

nici măcar o buche/nici măcar o iotă/nici măcar o botă); a nu face (ori a nu lua, a nu aduce) *nici măcar un capăt* (sau *nici măcar un fir*) de ață; a nu avea *nici măcar un sfânt*; a nu avea *nici măcar un dram de...*; a nu (mai) avea *nici măcar o picătură de sânge în obraz*; *nici măcar un moment/nici măcar o clipă*; *nici măcar un pas*; *nici măcar un strop (de)/nici măcar un pic (de)*; a nu face *nici cât o ceapă degerată/nici cât un baraboi/nici cât o lulea de băgău*¹⁰.

e) Faptul că secvența *nici un/nici o* poate fi însoțită de adjectivul *singur/ă* confirmă încă o dată calitatea de numeral a lexemelor *un, o*. În astfel de structuri, cuantificatorul adjectival *singur/ă* are rolul de a întări (ori chiar de a dubla) valoarea cantitativă a numeralului cardinal. Spre exemplu: *a nu avea nici o singură para* (sau *nici o singură lăascaie/nici o singură carboavă/nici o singură centimă*); *a nu ști* (ori *a nu pricepe*) *nici o singură boabă* (ori *nici o singură buche/nici o singură iotă/nici o singură botă*); *a nu face* (sau *a nu lua, a nu aduce*) *nici un singur capăt* (ori *nici un singur fir*) de ață; *a nu avea nici un singur dram de...*; *a nu (mai) avea nici o singură picătură de sânge în obraz*; *nici un singur moment/nici o singură clipă*; *nici un singur pas*; *nici un singur strop (de)*.

f) Faptul că secvența *nici un/nici o* poate fi precedată de adverbul *absolut* dovedește încă o dată calitatea de numeral a lexemelor *un, o*. Adverbul în discuție funcționează, de asemenea, ca un cuantificator, accentuând natura de numeral cardinal a unităților lexicale analizate. Spre exemplu: *a nu avea absolut nici o para* (sau *absolut nici o lăascaie/absolut nici o carboavă/absolut nici o centimă*); *a nu ști* (ori *a nu pricepe*) *absolut nici o boabă* (ori *absolut nici o buche/absolut nici o iotă/absolut nici o botă*); *a nu face* (sau *a nu lua, a nu aduce*) *absolut nici un capăt* (ori *absolut nici un fir*) de ață; *a nu avea absolut nici un dram de...*; *a nu (mai) avea absolut nici o picătură de sânge în obraz*; *absolut nici un moment/absolut nici o clipă*; *absolut nici un pas*; *absolut nici un strop (de)*.

Toate aceste argumente (luate separat sau în ansamblu) scot în evidență calitatea de numeral a elementelor *un, o*, respectiv, pe cea de adverb a lexemului *nici*. Raționamentele prezentate înclină balanța în favoarea naturii de numeral a unităților lexicale *un, o* chiar și atunci când acestea ar putea fi tratate drept formanți ai adjectivului negativ sudat (vezi: *cu nici <chiar> un preț; de nici <măcar> o culoare*).

Frazeologisme construite cu adjectiv negativ sudat

Pe lângă frazeologismele care au în organizarea internă secvența *nici* (adverb) + *un/o* (numeral cardinal), se întâlnesc și îmbinări perifrastice (în special locuțiuni adverbiale) în componența cărora elementele *nici* și *un/o* se prezintă ca formanți ai adjectivului negativ sudat¹¹. Acest fenomen, credem, este justificat în

¹⁰ Vezi: Barbu (2003), p. 67, menționează că, în contextele în care *nici* nu formează o unitate lexicală cu *un/o*, între aceste două elemente se pot insera și adverbele *chiar* și *cel puțin*. (Pentru situația de aici, a se vedea: *a nu avea nici chiar/cel puțin o para; a nu face nici chiar/cel puțin un capăt de ață; a nu avea nici chiar/cel puțin un sfânt; a nu avea nici chiar/cel puțin un dram de...; nici chiar/cel puțin o clipă; nici chiar/cel puțin un pas.*)

¹¹ Trebuie spus că, din punct de vedere semantic, și adjectivul negativ sudat are valoare cantitativă și rol de cuantificator. Vezi: GALR (2005), vol. II, p. 713; Rădulescu Sala (2008).

structurile în care elementele *nici* și *un/o* apar pe lângă un substantiv abstract¹², cu excepția situațiilor examinate mai sus. Spre exemplu:

*fără (nicio) noimă*¹³/*fără (niciun) sens* = „fără judecată; prostesc; absurd”;

fără (niciun) temei/fără (niciun) motiv/fără (nicio) pricină = „fără bază reală; neîntemeiat; nejustificat; nemotivat”;

fără (niciun) prilej/fără (nicio) ocazie = „fără pretext”;

fără (nicio) ținere = „fără solemnitate; fără fast”;

fără (nicio) vorbă = „fără să protesteze”;

fără (nicio) frică = „cu curaj; neînfricat”;

fără (nicio) supărare = „fără întristare; fără amărăciune”;

a nu fi de (nicio) treabă = „a nu fi de folos; a fi inutil”.

a nu fi de (niciun) ajutor = „a nu fi de folos; a fi inutil”.

*sub nicio formă/în niciun fel/în niciun chip/în niciun mod/în niciun caz*¹⁴ = „nicidecum”;

nicio mișcare! = „tăcere, liniște!”

Și mai îndreptățită este considerarea elementelor *nici* și *un/o* ca formanți ai adjectivului negativ sudat în ocurența unor substantive masive, definite prin trăsătura [+Nenumărabil]. De exemplu:

a nu face nicio brânză = „a nu face nimic; a nu fi de niciun folos”;

a nu fi (de cineva) de nicio brânză (ori de nicio zeamă) = „a nu fi bun de nimic”.

Din cele prezentate, reiese că, pe lângă substantivele abstracte și pe lângă cele nenumărabile¹⁵, elementele *nici* și *un/o* pot fi tratate drept părți componente

¹² Vezi: Rădulescu Sala (2008), p. 541, precizează că acest aspect este valabil doar dacă adjectivul negativ [sudat, *n.n.*, *C.P.*] *niciun/nicio* are trăsătura [+ Suprimabil].

¹³ „Substantivele abstracte se folosesc mai ales la singular, ca entități nonnumărabile.” Vezi: GALR (2005), vol. II, p. 376.

¹⁴ În limbajul neîngrijit, construcția din urmă circulă într-o altă topică, și anume **nici într-un caz*. Credem că structura în discuție poate fi explicată prin influența organizării interne a acestui frazeologism din alte limbi asupra românei. Limbile romanice se exclud, deoarece această construcție are în limbile menționate aceeași structură ca în româna literară – *în nici un caz* (cf. fr. *en aucun cas*, sp. *en ningún caso*, it. *in nessun caso*, port. *em nenhum caso*). Această structură, cu prepoziția antepusă, se regăsește și în engleză, și în germană (cf. engl. *in no case*, germ. *in keinem Fall*). Se pare însă că frazeologismul **nici într-un caz* este un calc de structură după o limbă slavă, unde particula *ни* (rom. *nici*) apare în poziție inițială, fiind urmată de prepoziție și de substantiv (cf. rus. *ни в каком случае*, ucr. *ні в якому разі*, sb. *ни у ком случају*). De altfel, în româna din Basarabia (unde influența limbii ruse este extrem de puternică), îmbinarea perifrastică **nici într-un caz* este foarte uzuală, chiar și în rândul intelectualilor. În româna de peste Prut, tiparul **nici + prep. în + subst.* se întâlnește și în alte structuri, de asemenea, după modelul limbii ruse (cf. **nici într-un fel* pentru *în niciun fel* [v. rus. *ни в каком виде*]; **nici într-un chip* pentru *în niciun chip* [v. rus. *ни в каком образе*]; **nici într-un mod* pentru *în niciun mod* [v. rus. *ни в каком способе*]; **nici într-o țară* pentru *în nici o țară* [v. rus. *ни в какой стране*]; **nici într-o lucrare* pentru *în nici o lucrare* [v. rus. *ни в какой работе*] etc.).

¹⁵ Vezi: Rădulescu Sala (2008), p. 540, menționează că, în structurile cu substantiv nenumărabil, formanții adjectivali negativi pot fi substituiți prin adjectivul *mare*. (Pentru împerecherea de față, a se vedea *a nu face mare brânză* pentru *a nu face nicio brânză*. Această manifestare lexico-morfologică se poate răsfrânge, credem, și asupra construcțiilor cu nominal abstract. Cf. *a nu fi de mare treabă* pentru *a nu fi de nicio treabă*; *a nu fi de mare ajutor* pentru *a nu fi de niciun ajutor*.)

ale adjectivului negativ sudat, pe când, în preajma unui nominal cu trăsătura [+Concret, +Numărabil], acestea pot fi analizate ca structuri analitice, constituite din *adverb* + *numeral cardinal*.

Cazuri ambigue

Adesea, când elementele *nici* și *un/o* se află în ocurența unui substantiv cu trăsătura [+Numărabil, +Abstract], apare posibilitatea unei duble interpretări. Este vorba de situațiile ambigue, de situațiile în care nu cunoaștem intențiile vorbitorului. În aceste cazuri, lexemele *nici* și *un/o* pot fi abordate, în același timp, fie ca elemente ale secvenței *nici* + *un/o*, fie ca formanți ai adjectivului negativ (*niciun/nicio*)¹⁶. Astfel, dacă accentul se pune pe elementul *nici*¹⁷, acesta este perceput drept adverb, iar lexemul *un/o*, drept numeral cardinal. (Cf. *fără nici un temei/fără nici un motiv/fără nici o pricină; fără nici un prilej/fără nici o ocazie; fără nici un sens/fără nici o noimă; fără nici o vorbă; a nu fi de nici o treabă; a nu fi de nici un ajutor; în nici un chip/în nici un mod/în nici un fel/sub nici o formă/în nici un caz; nici o mișcare!*)¹⁸ Dacă însă accentul este transferat asupra substantivului (evidențind caracterul generic, global, al clasei de referință), atunci elementul *nici* figurează ca formant al adjectivului negativ. (Cf. *fără niciun motiv; fără niciun prilej; fără niciun sens; fără nicio vorbă; în niciun chip/în niciun mod/în niciun fel/sub nicio formă/în niciun caz.*)

Drept dovadă că, în construcțiile de mai sus, elementul *un/o* (de pe lângă un substantiv numărabil și abstract) poate funcționa și ca numeral cardinal, iar lexemul *nici*, ca adverb, ne servesc următoarele argumente:

a) Natura de numeral a lexemului *un/o* se păstrează și în construcțiile cu elipsa vocabulei *nici* (cf. *fără un motiv; fără o ocazie; fără un sens; fără o vorbă*).

b) Valoarea numerică a unității lexicale *un/o* iese în evidență dacă (la nivel mental) stabilim o corelație cantitativă, în urma căreia putem spune (*fără*) *nici un motiv*, (*fără*) *nici un sens*, (*fără*) *nici o vorbă*, dar și (*fără*) *nici mai multe motive*, (*fără*) *nici mai multe sensuri*, (*fără*) *nici mai multe vorbe*.

c) Calitatea de numeral a elementului *un/o* este confirmată și de posibilitatea intercalării în secvența *nici un/nici o* a adverbelor *măcar*, *chiar*, *cel puțin* (cf. <*fără*> *nici măcar/chiar/cel puțin un motiv*; <*fără*> *nici măcar/chiar/cel puțin o ocazie*; <*fără*> *nici măcar/chiar/cel puțin un sens*; <*fără*> *nici măcar/chiar/cel puțin o vorbă*; în *nici măcar/chiar/cel puțin un mod*; sub *nici măcar/chiar/cel puțin o formă*; *nici măcar/chiar/cel puțin o mișcare!*).

¹⁶ „Substantivele numărabile (mai ales concrete, dar și abstracte) reprezintă contexte comune, în care sunt admise atât adjectivele negative [sudate, *n.n.*, *C.P.*], cât și secvențele *nici* + *numeral*... Alegerea uneia sau a alteia din cele două posibilități depinde de ceea ce vrem să spunem.” Vezi: Rădulescu Sala (2008), p. 543.

¹⁷ Vezi și: Barbu (2003), p. 67.

¹⁸ Unii autori consideră însă că, în îmbinările alcătuite din *nici* + *numeral*, „accentul frastic cade pe numeral..., [secvențele] fiind marcate și de o intonație ascendentă”. Vezi: Rădulescu Sala (2008), p. 542; vezi și p. 544.

d) Trăsătura de numeral cardinal a lexemului *un/o* se accentuează când secvența *nici un/nici o* este urmată de adjectivul *singur/ă* (cf. <fără> *nici un singur* motiv; <fără> *nici un singur* sens; <fără> *nici o singură* vorbă; în *nici un singur* mod; *nici o singură* mișcare!).

e) Natura de numeral a lexemului *un/o* este și mai evidentă când secvența *nici un/nici o* este precedată de adverbul *absolut* (cf. **absolut** <fără> *nici un* motiv; **absolut** <fără> *nici o* ocazie; **absolut** <fără> *nici un* sens; **absolut** <fără> *nici o* vorbă; **absolut** în *nici un* mod; **absolut** sub *nici o* formă; **absolut** *nici o* mișcare!)¹⁹.

Credem că, și în situațiile în care elementele *un/o*, *nici* de pe lângă un substantiv cu trăsătura [+Numărabil, +Abstract] apar într-un șir numeric, este îndreptățită scrierea separată a acestor lexeme. Spre exemplu: *Nu s-a făcut încă nimic în politică practic. Nici o* adunare comună a deputaților, *nici o* ședință recentă, *nici o* destăinuire din partea Guvernului²⁰. Prin urmare, când elementele discutate fac parte dintr-o enumerare, avem a face cu secvența *nici + un/o*, unde *un/o* este numeral, iar lexemul *nici*, adverb.

Pentru evitarea echivocului din enunțurile cu elementele *nici*, *un/o* de pe lângă un substantiv numărabil și abstract, recomandăm ca, în cazul când se intenționează scoaterea în relief a naturii numerice a elementului *un/o*, să se apeleze la adverbele *măcar*, *chiar*, *cel puțin* sau la adjectivul *singur/ă* ori la adverbul *absolut*.

În lucrările recente de specialitate, se menționează că adjectivul negativ *niciun/nicio* (adică adjectivul negativ sudat) „realizează o negare generică, globală, a categoriei exprimate prin substantivul centru”²¹. Credem că negarea globală, generică, se realizează și în unele îmbinări perifrastice pe care, din raționamente semantico-structurale, le-am clasat la tipare construite din adverbul *nici* + numeralul *un/o*. Astfel, deși elementele *nici* și *un* din expresia *nu are nici un ban* pot fi interpretate ca exprimând o „negație generică” (= *nu are bani* sau *nu are deloc bani*), trăsătura semantico-structurală a acesteia de a face parte din tiparul cu unități monetare, dar și argumentele prezentate mai sus, ne-au determinat să o considerăm ca fiind organizată cu adverbul *nici* + numeralul *un*, și nu cu adjectivul negativ sudat *niciun*.

Concluzii

Aspectele analizate în acest articol dovedesc că tratarea construcțiilor cu elementele *nici un/niciun*, *nici o/nicio* (fie că acestea se găsesc în îmbinări perifrastice,

¹⁹ În construcții prepoziționale, adverbul *absolut* se poate poziționa atât înaintea prepoziției (ca mai sus), cât și după aceasta (cf. *fără absolut* *nici un* motiv; *fără absolut* *nici o* ocazie; *fără absolut* *nici un* sens; *fără absolut* *nici o* vorbă; în *absolut* *nici un* mod; sub *absolut* *nici o* formă).

²⁰ Vezi: T. Maiorescu, în *Studii și documente literare*, vol. III, p. 182, ediție îngrijită de I.E. Torouțiu, Editura Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, București, 1932.

²¹ Vezi: GALR (2005), vol. II, p. 713; vezi și: în enunțurile cu adjectiv negativ sudat *niciun/nicio*, „se realizează o negare globală a clasei de referință, clasă care conține mai multe elemente ... (cf. *covrigul ăsta n-a costat niciun leu; azi n-am mâncat nicio portocală.*)”, pe când, în enunțurile cu secvența *nici un/o*, „se evidențiază faptul că negația vizează o clasă de referință cu un singur element, care se exprimă prin numeralul ce desemnează unitatea... (cf. *covrigul ăsta n-a costat nici un leu; azi n-am mâncat nici o portocală.*)”. Rădulescu Sala (2008), p. 544.

fie că fac parte din alte tipuri de organizări sintactice) reprezintă un fenomen complex, care trebuie examinat cu multă atenție. În identificarea unei manifestări sau a alteia, se va lua în considerație natura semantică a elementului substantival, capacitățile combinatorii ale acestor lexeme în cadrul unei structuri, dar și anumite relații extralingvistice (care țin de corelațiile la nivel mental și de accentul frastic din situații concrete). Astfel, când, din punct de vedere semantic, substantivul din construcțiile în discuție face parte din clasa unităților monetare, a unităților de măsură sau a elementelor cu conotație „valorică”, atunci lexemul *nici* are rol de adverb, iar elementul *un/o*, de numeral cardinal. Pe de altă parte, dacă nominalul din structurile examinate are trăsătura [+Concret, +Numărabil], atunci enunțul se construiește cu adverbul *nici* și cu numeralul cardinal *un/o*. De asemenea, posibilitatea suprimării lexemului *nici* din tiparele analizate conferă acestuia valoare adverbială, iar elementului *un/o*, statut de numeral cardinal. Când (la nivel mental) lui *un/o* din structurile cu *nici* i se pot opune numeralele *doi*, *trei*, *mai mulți* (*mai multe*), atunci, la fel, lexemul *nici* are funcție adverbială, iar *un/o*, de numeral cardinal. Odată ce, în secvența *nici un/nici o*, se pot intercala adverbele *măcar*, *cât*, *chiar*, *cel puțin*, se justifică din nou interpretarea lui *nici* ca având rol de adverb și a lexemului *un/o*, de numeral. De asemenea, dacă secvența *nici un/nici o* poate fi urmată de adjectivul *singur/ă*, atunci avem un argument concludent pentru a considera lexemul *nici* drept adverb, iar unitățile *un*, *o*, drept numerale. Capacitatea secvenței *nici un/nici o* de a se organiza cu adverbul *absolut* este iarăși un indiciu că lexemul *un/o* funcționează ca numeral cardinal. Din cele menționate aici, conchidem că valoarea numerică a secvențelor *nici un*, *nici o* reiese din calitatea de numeral a lexemelor *un*, *o*.

Când însă elementul substantival din aceste construcții se caracterizează prin trăsătura [+Abstract, +Nenumărabil], atunci tiparul are toate premisele să se organizeze cu adjectivul negativ sudat *niciun/nicio*. Uneori însă, când elementele *nici* și *un/o* apar în ocurența unui substantiv abstract, dar numărabil, acestea pot fi considerate ca făcând parte fie din secvența *adverb + numeral*, fie din componența adjectivului negativ sudat. În asemenea situații ambigue, prevalează intenția vorbitorului/scriitorului.

Prin urmare, în tratarea structurilor cu elementele *nici* și *un/o*, se impune o examinare minuțioasă și în ansamblu a fenomenului.

BIBLIOGRAFIE

- Avram (1997) = Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, Editura Humanitas, București, 1997.
 Barbu (2003) = Ana-Maria Barbu, „Numeralele” *un*, *o*: o analiză critică în comparație cu *nici un*, *nici o*, în *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, vol. al II-lea (Actele colocviului catedrei de limba română 27–28 noiembrie 2002), Editura Universității din București, București, 2003, p. 65–72.
 DOOM² = *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* [coord. Ioana Vintilă-Rădulescu], Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005.

- GALR (2005) = *Gramatica limbii române. II. Enunțul* [coord. Valeria Guțu Romalo], Editura Academiei Române, București, 2005.
- Popușoi = Carolina Popușoi, *Numeralul și categoria cantitativului în structura unităților frazeologice* (sub tipar).
- Rădulescu Sala (2008) = Marina Rădulescu Sala, *Gramatică și ortografie: niciun, nicio vs nici un, nici o*, în SCL LIX, 2008, nr. 2, p. 535–545.
- Vintilă-Rădulescu (2006) = Ioana Vintilă-Rădulescu, *Ce este nou în DOOM². 2. Scrierea lui niciun(ul) și a altor cuvinte „formate”*, în LR LV, 2006, nr. 1–2, p. 14–23.

NICI UN/NICI O VS NICIUN/NICIO IN PHRASEOLOGY

(Abstract)

The issues dealt with in this article prove that the treatment of elements including *nici un/niciun, nici o/nicio* ‘no/none’ (either in periphrastic combinations, or part of other syntactic organisations) is a complex phenomenon, to be carefully examined. In identifying the occurrence of either of the above-presented situations, due care shall be taken with regard to the semantic feature of the noun, the combination availabilities of these lexemes within a structure, as well as certain extra-linguistic relations (connected to the mental level and the phrase stress in actual utterances). Thus, when semantically the noun from these constructions is part of units of currency, measure or have value-plus connotation, then the lexeme *nici* ‘no’ functions as an adverb, whereas *un/o* ‘a’ is a cardinal numeral. On the other hand, if the noun from the analysed structures has the feature [+Concrete, +Countable], then the sentence is built with the adverb *nici* ‘no’ and the cardinal numeral *un/o* ‘a’. Also, the possibility to delete *nici* ‘no’ from the analysed patterns grants it an adverbial value, whereas the element *un/o* ‘a’ is considered a cardinal numeral. When (mentally) *un/o* ‘a’ from structures including *nici* ‘no’ is interchangeable with such numerals as *doi, trei, mai mulți (mai multe)* ‘two, three, more’, then *nici* ‘no’ is again adverbial, and *un/o* ‘a’ is a cardinal numeral. Since inside the sequence *nici un/nici o* adverbs like *măcar, cât, chiar, cel puțin* ‘at least, as (much), even’ may be inserted, it is again a proof that *nici* ‘no’ is an adverb and *un/o* ‘a’ is a numeral. Also, if the construction *nici un/nici o* may be followed by the adjective *singur/ă* ‘single’, then we have a cogent reason to consider that *nici* is an adverb, and *un, o* are numerals. The possibility for *nici un/nici o* to combine with the adverb *absolut* ‘absolutely’ is again a clue that *un/o* is a cardinal numeral. From the above, we conclude that the numeric value of *nici un, nici o* is a result of the numeral quality of *un, o*.

However, when the noun from these constructions is characterised by such features as [+Abstract, +Uncountable], the pattern has all the chances to be organised as a welded negative adjective *niciun/nicio*. Sometimes however, when *nici* and *un/o* occur in the presence of an abstract, but countable, noun, they may be considered as being part of the sequence *adverb + numeral*, or from the structure of welded negative adjective. In such ambiguous situations, it is the intention of the speaker/writer that prevails.

As such, in treating structures with *nici* and *un/o*, a thorough and general examination of the phenomenon is required.

Cuvinte-cheie: adverb, numeral, context, secvență, adjectiv negativ sudat.

Keywords: adverb, numeral, context, sequence, welded negative adjective.

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13
carolina_popusoi@yahoo.com*